

ŠTEFANSKÝ, MICHAL:

STUDENÁ VOJNA. SLOVENSKO 1955–1962.

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV, BRATISLAVA 2012.

Jana Burešová

Problematika studené války byla předmětem výzkumného zájmu mezi historiky mnoha zemí do dnešní doby nespočetněkrát, z nejrozličnějších úhlů pohledu, zaměření i pojetí. Už od dob těch nejvlastnějších počátků studené války, datovaných do druhé poloviny čtyřicátých let 20. století, se začínaly odvíjet prvotní úvahy a výklady, komentáře, nejprve charakteru politického a politologického, jen s velmi malým odstupem se stalo téma studené války i předmětem zájmu historiků.

Recenzovaná kniha se zaměřuje speciálně na Slovensko a časově je vymezena obdobím mezi roky 1955–1962. Takto zadaný náhled na studenou válku je novým uchopením tohoto širokého světového tématu. Autor publikace PhDr. Michal Štefanský, CSc., pracovník Vojenského historického ústavu v Bratislavě, se problematikou studené války a dějinami mezinárodních vztahů zabývá dlouhodobě. Předložená kniha tematicky i časově navazuje na jeho knihu předchozí, vydanou v Bratislavě v roce 2008, pojednávající o počáteční fázi studené války, tj. o letech 1946–1954.¹

Slovensky psaná kniha je strukturována do tří hlavních kapitol, každá z nich je dále členěna na 3 až 4 podkapitoly (I. *Zmírnění mezinárodního napětí*, II. *Založení Varšavské smlouvy*, III. *Nebezpečí války*). Publikace je pro názornost doplněna chronologickým přehledem, obsahuje anglické resumé, seznam odborné literatury k tématu a soubor použitých pramenů, jmenný rejstřík a obrazovou přílohu, která dobovými fotografiemi, především významných politických osobností, dokresluje výklad dané problematiky.

Období let 1955–1962 se vyznačovalo střídáním politiky uvolňování napětí v mezinárodních vztazích s obdobím růstu napětí. Rozhodující roli ve světovém vývoji hrály tzv. supervelmoci, USA a Sovětský svaz. V době druhé poloviny padesátých let a počátku let šedesátých se formovaly nové doktríny obou supervelmocí, vznikly nebezpečné krizové situace, které hrozily reálným vojenským konfliktem, a to za použití i jaderných zbraní. Byla rovněž patrná i vnímaná nutnost spolupráce USA a Sovětského svazu jako vůdčích supervelmocí v rámci západního a východního bloku. Důležitým východiskem byla snaha korigovat sovětskou zahraniční politiku po smrti

¹ ŠTEFANSKÝ, Michal: *Studená vojna. Slovensko 1946–1954*. Bratislava 2008.

J. V. Stalina v březnu 1953. Doba vlády Nikity Sergejeviče Chruščova v letech 1953–1964 byla dobou přinášející změny v pojetí sovětské zahraniční politiky. Chruščov se snažil zabránit tomu, aby se Jugoslávie stala součástí vojenskopolitických seskupení západních států, a snažil se k tomu vést ostatní země sovětského bloku.

Výklad je v knize veden sledováním a prolínáním tematiky globální a regionální, s dopadem na Československo a v rámci něho i na Slovensko. Autorovi vznikl i jistý problém s terminologií, především v pojmenování regionu střední Evropy a zasazování konkrétních států do této oblasti. Existuje ještě politicko-geografický termín středovýchodní Evropa, který sem zařazuje země sovětského bloku. V ruském prostoru a terminologii (Vostočnaja Evropa) jsou do daného území kromě států středovýchodní Evropy zahrnovány i státy s komunistickými režimy na Balkáně. Z výkladu sledované tematiky vyplývá autorův rozhled po způsobech nahlížení na vývojové mezinárodní procesy v zahraničí.

Ve svém pojednání o studené válce autor vycházel z nejaktuálnějších odborných publikací a závěrů konferencí na téma studená válka, ve vztahu k Československu a Slovensku prováděl vlastní pramenný výzkum a přinesl některá doplnění či rozvedení tematiky. Studoval archivní materiály v Národním archivu v Praze, Slovenském národním archivu v Bratislavě, Vojenském ústředním archivu – Vojenském historickém archivu v Praze a Vojenském historickém archivu v Bratislavě. Báze pramenů je ještě širší, ale z různých důvodů v tomto případě s nimi nepracoval.

Na pojetí problematiky studené války z pera Michala Štefanského je patrná jeho profese vojenského historika. Pasáže knihy, věnované těmto aspektům, jsou propracovány velmi detailně a přinášejí nové dílčí poznatky. Autor například věnoval velkou pozornost bezpochyby zásadnímu tématu, vzniku vojenskopolitického seskupení států sovětského bloku, Varšavské smlouvy. Ve slovenské historiografii je toto téma zastoupené dosud jen sborníky dokumentů. Varšavská smlouva (1955–1991) dosud nemá ve slovenských poměrech samostatné historiografické zpracování. Jistě jsou důvodem složité přístupy a vůbec přístupnost dokumentů z proveniencie Politického poradního výboru Varšavské smlouvy, nacházející se v Moskvě.²

Významnou pozornost věnoval autor vojenské problematice a zbrojní výrobě. Československo bylo po Sovětském svazu co do rozsahu i sortimentu největším výrobcem zbraní v rámci zemí Varšavské smlouvy. Zbrojovky

² Existuje práce v ruštině, napsaná na základě publikovaných dokumentů, novinových zpráv a dalších v ruštině publikovaných oficiálních materiálů. LUKJANOV, P. G.: *Istorija organizacij Varšavskogo dogovora*. Mogilev 2006.

kromě dodávek československé armádě a armádám ostatních zemí v rámci bloku vyráběly i pro mnohé státy rozvojového světa. Výroba a vývoz zbraní podléhaly schválení Politického byra ÚV KSČ a sovětských politických a vojenských orgánů. Za realizaci dodávek zodpovídala Hlavní technická správa při Ministerstvu zahraničního obchodu ČSR. V letech 1954–1965 proběhlo přezbrojení československé armády podle československých patentů či sovětských licencí a staré zbraně byly vyvezeny do tzv. třetího světa. Zbrojovky na Slovensku vyráběly tanky (T-54, T-54A), obrněné transportéry a dělostřeleckou techniku, zbrojovky v Čechách produkovaly v sovětských licencích letadla (MIG-15, MIG-21), malá cvičná a dopravní letadla, radiolokátory, radiostanice a ruční zbraně. I z tohoto důvodu bylo Československo ze strany vedení bloku v Moskvě považováno za důležitého člena. Prostřednictvím Československa Sovětský svaz vyvážel zbraně do mezinárodněpoliticky krizových oblastí, jako byly v druhé polovině padesátých let Blízký východ nebo na začátku šedesátých let Kuba, ale samozřejmě i další oblasti, podle okolností a situace.

Představovaná kniha je logickým přehledným výkladem mezinárodně politického dění druhé poloviny padesátých let a začátku šedesátých let, na jehož pozadí je zaměřena pozornost i na Slovensko. Kniha může plnit, vedle vědeckého zpracování, i velmi užitečnou roli jako zevrubný studijní materiál pro studenty vysokých škol, zejména společenskovědních oborů. Stejně tak je pro svou přehlednost a srozumitelnost výkladu vhodným zdrojem informací pro širokou zainteresovanou veřejnost.

Prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.
Katedra historie
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Na Hradě 5
771 80 Olomouc